

Golem.

Po pričama **Sefar Niflaot Maharal**, Lemberg 1910.

Stvaranje Golema.

Živeo je u Wormsu čovek pravedan po imenu Bezalel. Njemu se noću o Pashi rodi sin. Bilo je to godine pethiljada dvestotine sedamdeset treće po stvorenju sveta; Jevreji su tada podnosili teška gonjenja. Narodi, među kojima su živeli, optuživali su ih, da pri mešenju hleba za Pashu upotrebljavaju krv. Kad je sin R. Bezalela došao na svet, njegovo rođenje donelo im je dobro. Naime, kad su ženu spopali porođajni bolovi, ukučani otrčaše na drugo, da dozovu babicu; time sprečiše nameru nekih zlikovaca, koji su nosili mrtvo dete u vreći, da ga bace u jevrejsku ulicu i obede Jevreje zbog ubistva. Tada R. Bezalel prorече o svom sinu rekavši: Ovaj će nas tešiti i osloboditi bede zbog krvne osude. Neka bude njegovo ime u Izraelu Juda Aria, prema stihu u Jakobovu blagoslovu: Juda je mlad lav; kad su moja deca rastrzana, on se pope visoko*).

Dečak je rastao i postao književnik i mudrac, koji je bio posvećen u sve nauke i znao je sve jezike. Postao je rabin u gradu Poznanju, a uskoro zatim pozvaše ga u Prag, gde je postao vrhovni sudija općine.

Njegove misli i želje bile su upravljene na to, da pomogne svom gonjenom narodu i da ga oslobodi potvore u upotrebi krvi. Zato je molio nebo, da mu u snu kaže, kako će doskočiti sveštenicima, koji su širili ove lažne obede. Tada mu jedno noćno prividenje reče: Napravi čovečji lik od gline i ti ćeš porušiti nameru zloga. Onda majstor pozove u potaji svoga zeta i svog najstarijeg učenika k sebi, pa im poveri nebeski odgovor. Ujedno zamoli njihovu pomoć za ovo delo. Za stvaranje Golema bila su potrebna četiri elementa: zemlja, voda, vatra i vazduh. O sebi samom reče rabin, u njemu živi snaga vetra; zet je onaj, koji ovaploćuje vatru; učenika uzima za simbol vode; tako se je nadao, da će njima trojici potpuno uspeti delo. Stavio im je na srce, da ovu nameru nikom ne odaju i da se sedam dana pripremaju za ovu zadaću.

Kad je prošao taj rok, a to je bilo dvadesetog dana meseca Adara godine pethiljadatristotinečetredesete u četiri časa po ponoći, odoše ova tri čoveka na reku izvan grada, na čijoj se obali

*) Aria znači lav.

kopala zemlja. Ovde umesiše od mekane ilovače ljudsku priliku. Napraviše je tri rifa visoku, uobličiše pojedine crte lica, zatim ruke i noge, pa je položiše leđima na zemlju. Onda sva trojica stadoše ispred nogu glinene prilike, a rabin zapovedi svome zetu, da sedam puta obiđe u krugu i pritom govori formulu, koju je on sastavio. Kad je to učinjeno, glinena prilika beše usijana kao žeravica. Zatim rabin zapovedi svom učeniku, da takođe sedam puta obiđe u krugu, govoreći pri tom drugu formulu. Tada se žeravica ohladi, prilika postade vlažna i puštaše paru, i gle, iz krajeva prstiju izbiše nokti, glavu pokrivaahu vlasi, a telo prilike i lice izgledahu kao u tridesetogodišnjeg čoveka. Tada sam rabin obiđe sedam puta u krugu glinenu priliku i sva tri čoveka govorahu zajedno rečenicu iz istorije postanja: I Bog dunu živi dan u nos, i čovek postade živa duša.

Kad su izgovorili do kraja ovaj stih, otvoriše se oči Golema i on gledaše rabina i njegove učenike pogledom, koji izražavaše čuđenje. R. Löw reče glasno prilici: Uspravi se! I Golem ustade i stade na noge. Zatim mu ljudi obukoše odelo i obuše obuću, što ih behu sa sobom doneli — beše to odelo, kakvo nose služitelji sinagoge —, a rabin reče čoveku od gline: Znaj, da smo te od praha zemlje napravili, da čuvaš narod oda zla, koje trpi od svojih neprijatelja. Dajem ti ime Josif; živećeš u mojoj sudnici i vršiti posao služitelja. Slušaćeš moje zapovesti i činićeš sve ono, što budem tražio od tebe, prolazićeš kroz vatru, skakaćeš u vodu i strmoglaviceš se sa visoke kule. Golem potvrđivaše glavom reči rabinove, želeći time iskazati svoj pristanak. On se i inače u svemu vladao kao čovek; čuo je i razumeo, što mu se govori, samo sposobnost govora nije imao. One znamenite noći tri su čoveka izišla iz rabinove kuće; a kad su se u šest časova ujutru vratili doma, bilo ih je četvorica.

Svojim ukućanima rekao je rabin, da je, iziđav jutros posle pogružnog kupanja, sreo jednog prosijaka, pa kako je ovaj izgledao častan i nevin, on ga je doveo sa sobom. U svojoj učionici zaposliće ga kao služitelja, a njima zabranjuje, da mu daju domaće radove.

Golem je sedeo stalno u uglu sudnice, naslonjen glavom na obe ruke, i redovno se ponašao kao stvorenje, koje nema duha ni razuma, te se nije brinuo o onome, što se dešava u svetu. Rabin govoraše o njemu, da mu ništa ne mogu ni vatra ni voda, i da ga mač ne može raniti. Ime Josif nađeo mu je radi sećanja na Josifa Seda, koji se pominje u Talmudu i koji je bio pola čovek, pola duh; on je služio književnike i mnogo puta im je pomagao u teškim bedama.

Visoki R. Löw služio se Golemom samo onda, kad se trebalo boriti protiv krvne obede, od koje su Jevreji Praga naročito stradali. Ako bi R. Löw poslao Golema nekuda, kuda nije trebalo, on mu je metnuo amulet, koji beše napisan na jelenjoj koži. Ovaj talisman činio ga je nevidljivim, on je pak video sve. U

vreme ispred praznika Pashe morao je Golem svake noći krstariti po gradu i zadržavati svakog, ko je god nosio neki teret na leđima. Pa ako je bilo mrtvo dete, koje je valjalo baciti u jevrejsku ulicu, onda je vezao čoveka i leš konopcem, koji je uvek sa sobom nosio, pa ga je odneo u gradsku kuću, da ga preda vlasti. Snaga Golema bila je natprirodna i on je vršio mnoga dela.

Brat i sestra.

U to vreme življahu u Pragu dva čoveka, koji behu drugovi u trgovini i imadahu velikog uspeha u svojim poslovima. Oni stekoše zajednički veliku zidanu kuću, pa se useliše u nju, da tamo stanuju. Tako su živeli vrata uz vrata u vernom susedstvu. Ali u jednoj stvari sudbina im ne beše ista. Dokle je jedan imao zdravu i snažnu decu, dotle je žena drugoga samo slabunjava bića donosila na svet, koja nisu uvek ostajala u životu. Zato se u ženi, koja je strahovala za svoju decu, rodi zavist prema svojoj družici, materi zdrave dece. Ona nije odavala svojih osećaja, ali babica, koja je obema ženama pomagala pri njihovim porođajima, razumela je, šta se zbiva u srcu nesrećnice, pa stane smišljati načine i puteve, da joj bude uslužna.

Desilo se je, da su obe žene istog dana uzela radi čišćenja pogružno kupatilo, a potom u isto vreme zatrudnele. Tada babica odluči, da promene decu, što će se roditi.

Oba porođaja su se zaista dogodila. Sretnija od obe žene rodila je sina i babica poviče: Sretno! U drugoj kući rođen je takođe dečak i ona poviče: Sretan Vam sin! Ali kako je prvo dete bilo snažnije nego drugo, da se bojala, da ovo neće ostati u životu, ona ga promene iste noći, dok su stanovnici obe kuće spavali.

Dve žene su dojile decu i ni jedna nije pomišljala, da nije njeno ono dete, koje doji. Dečaci su odrasli i nisu znali, da njihovi roditelji ne behu oni, koje su nazivali ocem i materom. Ni inače niko nije doznao istinu, jer je babica brižljivo čuvala tajnu, ne odajući ništa od počinjenog dela. Jednog dana ona naprasno umre, i događaj nestade kao kamen u moru.

Međutim se bližilo vreme udadbe i ženidbe potomaka oba suseda. Mahom drukčije su bile veze, koje je decom bogati sklapao za svoje sinove i kćeri. Za najmlađeg sina sporazumeo se je sa svojim susedom, da ga oženi sa njegovom kćeri. Napisan je bio bračni ugovor i uskoro je imala biti svadba. Visoki rabin Lōw bi umoljen, da blagoslovi bračnike i on dođe na venčanje. Ali kad je uzeo putir u ruke i hteo izreći blagoslov, on ispusti čašu, koja se razbi, a vino se proli. Dadoše mu drugu čašu s vinom, ali mu i ova ispade iz ruke! Tada preblede R. Lōw zbog ovog čudnog slučaja i svi se prisutni prepadoše. Poslaše Josifa, Golema, po drugo vino. I Golem otrča preko dvorišta u podrum svog gospodara. Svatovi ga gledahu i videše, kako izmenjuje

znake sa nekim nevidljivim. Kad je stigao pred podrumka vrata, odjednom je zastao i, neobzirući se na uzvike ljudi, da se požuri, otišao je u sudnicu R. Lōwa. Ovde je napisao na jednoj maloj cedulji nekoliko reči, vratio se natrag i predao list svome majstoru. Na cedulji beše napisano: mlada i mladoženja su brat i sestra. Zapanjen užasom R. Lōw baci upitni pogled na Golema; ovaj mu pak dade znak, kojim ga moljaše da pođe za njim. Tada reče R. Lōw prisutnima, da svadbe ne može biti toga dana, a jelo neka se подели siromasima. Zatim, zajedno sa Golemom, napusti mesto venčanja. Pred prozorom bogomolje video je jednog duha da stoji; to beše onaj duh, koji je Golemu rekao, kako je sa bračnicima.

Sad se R. Lōw odluči, da otkrije tajnu ove stvari. Idućeg dana, kad su se članovi općine sakupili na molitvu, on ih zamoli, da ostanu i posle bogoslužjenja. Pre toga on je u jednom uglu prostorije dao napraviti pregradu od dasaka. Kad su molitve bile obavljene, on sede za jedan sto zajedno sa dvojicom svojih pomoćnih sudija. Starog služitelja sinagoge pošlje po bračni par i roditelje, a kad su ovi došli, zapovedi Golemu, da u prisustvu čitave općine ode na groblje i pozove umrlu babicu. Dao mu je svoju palicu, da udari grob i probudi umrlu. Prisutne obuže strah, kad čuše ove reči. Tada ustane majstor govoreći: Molim vas, budite mirni, neće vam biti ništa!

Posle pola časa pojavi se Golem, uruči R. Lōwu palicu, pokaže pokretom ruke na pregradu od dasaka, hoteci time reći, da je svoje poslanstvo izvršio i da je duša umrle već donesena amo. Prisutne opet spopade strah; zatvoriše oči i sedahu kao okamenjeni. Tada se začuje glas R. Lōwa, koji govoraše: Mi, zemaljski sud, ovim određujemo, da nam objasniš, kako je to, da su verenici brat i sestra.

Tada duh poče pričati i objavi verno sve, što se dogodilo pre mnogo godina one noći, kad su rođena oba deteta. Općina je čula glas one, što je govorila, ali nije razabirala pojedine reči; sudije pak, roditelji verenika i ovi sami mogli su sve razumeti. Mrtva je produžila dalje i priznala, da za dvanaest godina, koje su protekle od njene smrti, nije imala mira u grobu. Samo za ljubav R. Lōwa joj je dozvoljeno, da spreči venčanje i dobije tako mogućnost, da popravi svoju pogrešku. Na kraju svog govora ona je plakala, a s njom i čitava općina.

Tada se R. Lōw uze savetovati sa sudijama, kako da se izrekne presuda. Ovi odlučiše, da krivac umoli najpre verenike za oprostaj zbog prouzrokovane sramote pred celim svetom. Ako joj ovi oproste, onda je čista i slobodna od svake krivice. Opet se začu ridanje: umrla je molila bračnike za oprostaj. Brat i sestra joj odgovoriše: Mi ti praštamo. Onda sud objavi: Mi, zemaljske sudije, oslobadamo te, ženo, neka biti i nebeski sud bio milostiv. Idi s mirom i počivaj u miru, dok ne dođe Mesija.

Zatim zapovedi R. Löw, da se razbije pregrada od dasaka, kako bi se znalo, da mrtva nije više iza nje, ali jedna daska radi uspomene da se prikuje na grob babice. Donesoše mu spomenicu sinagoge i on zavede u nju ovaj događaj, da bi potomstvo doznalo o tom. Prisutne sudije udariše svoj pečat.

Još je visoki R. Löw naredio, da se dečak i devojka, koji su zajedno odrasli i pred celim svetom važili kao brat i sestra, venčaju jedan s drugim. Oboje behu zadovoljni, a i roditelji pristadoše. Održana je svadba i mladenci behu sretan par, koji je postigao veliko bogastvo i dug život.

Razvalina.

Nedaleko od Praga, na drumu koji vodi u grad, nalazila se za vreme visokog rabina Löwa jedna razvalina, u kojoj su demoni obitavali. Putnici su strahovali, da prolaze noću pokraj toga mesta. Neki su držali, da čuju tamo svirku kapele, drugima se prividao na krovu čovek, koji je duvao u trubu, kao da je pozivao vojsku u rat. Još neki su videli čitavu rulju crnih pasa, koja je obilazila oko razvaline. Zato su se putnici klonili tog mesta.

Dogodilo se jednom, da je neki Jevrej iz Praga, koji se time hranio, što je išao sa robom po okolnim selima, prolazio noću pokraj razvaline. Tada skoči jedan crni pas prema njemu, obide ga lajući nekoliko putu, pa opet otrči u razvalinu. Strah i trepet spopadoše čoveka i gotovo onesvešćen od užasa odvuče se doma. Došav među svoje, on im ispriča, šta mu se dogodilo, a zatim legne u postelju. U noći se ukućani probudiše iza sna, jer čuše, kako doma vraćeni laje kao pas. Odoše njegovoj postelji i razbudiše ga. Čovek beše okupan u znoju i potresen od onoga što je video u snu: Bilo mu je, kao da se nalazi u borbenom redu sa još drugim ljudima, koji su natraške sedeli na crnim psima i kao psi lajali; i njega su prisiljavali, da laje iz sve snage. Iduće noći ponovi se slika i trgovac je opet u snu lajao. Ovo se ponavljalo iz noći u noć, te je čovek postao vrlo slab od miuka, koje je imao da podnosi, pa nemajući više snage, nije mogao da hrani svoje ukućane.

Kad je video, dokle je dospao, on pribra svoje potonje snage, pa sa ženom i decom ode visokom rabinu Löwu. Plakao je pred njim, molio ga je preklinjući za pomoć i ispričao mu je bedu, koja ga je snašla. Tada rabin zapovedi, da se odelo s cicisama, što ga je čovek po običaju na svom telu nosio, pregleda. Pokazalo se, da na jednom okrajku nema nekoliko niti, te se morao obnoviti. I molitveni remen čovekov morao se dovesti u red. Zatim dade rabin poput Torapisara načiniti amulet od jelenje kože, koji je trgovac imao vezati na čelo pre spavanja. Sem toga, kroz nedelju dana čovek nije smeo noćivati u svom domu, nego u sudnici na ležištu Golema. Tako je i učinjeno.

Trgovac je na ležištu čudesnog služitelja opet našao svoj san, te mu više nisu dolazili rdavi snovi. Posle osam dana vratio se u svoj dom, gde je bio zdrav i snažan kao i prede. Golemu pak dade rabin omut slame i trud sa nalogom, da otide do razvaline i tamo je zapali. Posle toga ovo mesto prestade biti strašilom.

Zagonetna odluka.

U bogomolji visokog rabina Löwa desio se jednom baš o prazniku izmirenja jedan žalostan događaj. Neki čovek, kome je pala u deo čast, da posle čitanja Tore ostavi svetu knjigu u kovčeg, ispusti je, prilikom nošenja, iz ruke na zemlju. Ovo je prouzrokovalo R. Löwu veliki bol, te zapovedi, da svi koji su bili prisutni pri ovom događaju, poste o danu pripreme za bliski praznik senica. On je znao, da tim još nije učinio zadosta svojoj dužnosti, jer stražaru Izraela ne dopada se samo post, nego da mu valja iznaći uzrok ovom zlu. Zato na dan posta upravi na nebo molitvu, da ga pomoću jednog sna obavesti, kako je došla ova nesreća. Na to dobiše odgovor, koji se sastojao iz pojedinih slova, ali bez svakog smisla. Tada se reši, da se i ovde posluži Golemovom pomoću. On napiše slova posebno na raznim ceduljama i naloži Golemu, da ih postavi u pravi poredak.

Glineni služitelj nije dugo premišljao, nego brzo rasporedi slova po njihovoj sadržini. I dobi ovaj stih iz Pisma: Ne lezi kod žene tvoga blišnjega.

Rabin je dakle razumeo, da je čovek, kom je sveti svitak ispao iz ruke, imao grešni snošaj sa suprugom drugog čoveka. Ubrzo ga pozove preda se i zatraži, da prizna svoj greh. Krivac priznade svoj prestup i R. Löw mu naloži, da se kaje. Grešna žena pak razvedena je po zakonu od svog muža.

Smrt Golema.

Pošto je izdan zakon, koji je krivnu obedu označio neosnovanom i zabranio svaku tužbu ove vrste, duhovi su se umirili i R. Löw odlučio, da oduzme Golemu njegov dah. On ga položi na postelju, zapovedi svojim učenicima, da ga ponovo obiđu sedam puta, govoreći pri tom reči, koje su govorili pri stvaranju Golema, samo u obrnutom redu. Kad je dovršeno i sedmo obilaženje, Golem je bio bez života kao kamen. Svukoše mu odelo, zaviše ga u dva stara molitvena ogrtača i ostaviše tu grudvu ispod gomile starih, oštećenih knjiga na rabinovu tavanu.

R. Löw je pričao, kad je hteo da uduva Golemu dah, onda su dva duha došla k njemu: Josif đavolov i Jonatan đavolov. On je izabrao duh Josifa, jer se ovaj još kod pisaca Talmuda pokazao kao izbavitelj. Sposobnost govora on ne mogaše dati Golemu, jer što je ovaj imao u sebi, ne beše duša, već neka

vrsta životnog nagona. On je, istina, bio snabdeven malom sposobnošću razlikovanja, ali stvari mudrosti i više uvidavnosti behu daleko od njega.

I ako Golem nije imao duše, o Sabatu se nešto naročito videlo na njemu, te mu je lice bilo prijatnije, nego u sedmične dane. Drugi opet vele, da je R. Lōw svakog pripravnog dana za Sabat uklonjao tablicu sa svetim imenom Božjim, koja je bila ispod jezika glinene prilike, jer se bojao, da ga Sabat ne učini besmrtnim, pa da mu se ljudi mole kao idolu.

U svojoj unutrašnjosti Golem nije imao nikakvih sklonosti, ni dobrih, ni grešnih. Što god je radio, to je činio prisilno i iz straha, da ne bude vraćen u ništa. Sve, što je bilo deset rifi iznad zemlje i deset rifi ispod zemlje, on je lakoćom dostizao, i ništa ga nije moglo sprečiti, da izvede ono, što je jednom preduzeo.

On je morao biti stvoren bez nagona za rađanje, inače se ni jedna žena ne bi mogla spasiti od njega, te bi se opet dogodilo ono, što se zbilo u pravreme, kad su se anđelima dopadale ljudske kćeri. I zato što nije imao nagona, nije bio ni uzet ni bolestan. Još imadaše sposobnost, da tačno oseća menu časova danju i noću. Jer svakog časa piri vetar iz vrta Edenskog na zemlju, koji čisti vazduh, i taj dah vazduha osećao je Golem svojim čulom mirisa.

R. Lōw je tvrdio, da bi Golem imao udela i u večnom životu, jer je toliko puta sačuvao Izrael od teške nužde. Još je rekao, da će on kadgod zajedno sa mrtvima ustati; ali tada neće više imati ni oblik Josifa Sedasa, niti sadašnji, već neki mahom nov oblik.

*

Neki mudrac mnogo je želeo, da vidi Golema. Postio je mnogo dana uzastopce i prao je svoje telo u pogružnoj kupci izvorske vode. Zatim se zavio u molitveni ogrtač, vezao je molitveni remen oko čela i mišice, pa se uzdigao u nebeske visine. Ali kad se je sišao, a on reče, da se niko ne usudi popeti se na nebo.

*

Stara sinagoga u Pragu sagrađena je od kamena, koji je uzet iz hrama u Jerusalemu. Naime, kad su deca Izraelova otišla u progonstvo, ona su iz prevelike ljubavi prema svetinji i iz bola od rastanka uzela kamenje otuda. Kad su došla u Prag, sagrađila su hram, našto su upotrebila doneseno kamenje.

